

Coneishem era història d'Aran

"Aran, clavis regni. Era defensa d'un país"

Quadern Didactic.
Ensenyament Segondari Obligatori

Musèus
d'era
Val
d'Aran

Conselh Generau d'Aran

PROPOSICIONS DIDACTIQUES ENTÀ GAUDIR DERA EXPOSICION

Auem metut ara vòsta man tot un seguit de recorsi escrits e activitats entà que toti pogam trapar era manèra de participar dera exposicion: un catalòg fòrça complèt, un quadèrn de trabalh per cicles d'infantila e primària, un quadèrn entar ensenhamant segondari obligatòri, talhèrs, jòcs, productes ara venda...

Les traparatz ena madeisha sala d'exposicions de Sant Joan d'Arties o ena sedençà des Musèus dera Val d'Aran.

AIRAU CURRICULAR

Aquest quadèrn ei pensat entàs gojats e gojates que se trapen enes diferenti cicles dera ESO (Ensenhamant Segondari Obligatòri) e es sòns contenguts son especialment ligats ar airau curricular de:

Sciéncies sociaus, geografia e istòria.

Avient tà gojats e gojates entre 12 e 16 ans.

SOLUCIONS DETH QUADÈRN:

Traparatz es solucions en ua huelha desseparada ara fin deth quadèrn.

Edite:

Conselh Generau d'Aran

Contengut e tèxtes: Virgínia Basullas

©des fotografies: Conselh Generau d'Aran

©des diboishi: Virgínia Basullas

Dessenh grafic: Alèxia Grustan

Impression: Anfigraf, S.L.

Depaus legau:

Quadèrn de trabalh:

ARAN, CLAVIS REGNI. ERA DEFENSA D'UN PAÍS.

Des de hè sègles, eth paisatge e es tèrres d'Aran an estat scèna de disputes entre es territoris vesins. Aran ère desirada per trapar-se en un punt estrategic entre diferents reiaumes e comtats.

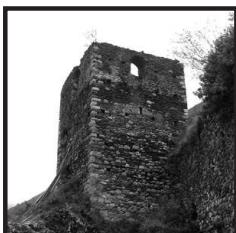
Un bon testimòni d'aguesta realitat istorica demore manifèsta en Privilègi der an 1381 balhat peth rei Père eth Ceremoniós ath pòble d'Aran, quan la nomenada clau deth règne.

D'aciu ven eth títol d'aguesta exposicion que vòu explicar-te un shinhau dera istòria d'Aran. Vau era pena conéisher era istòria, era pròpria istòria, entà comprénder eth passat qu'a modelat eth caractèr e era identitat d'aguest territori, entà enténer e valorar toti es testimònisi qu'eth pas deth temps mos a deishat, ja sigue en forma de pergamin o de glèisa, de canon o de plat, de roïnes o de medalhes.

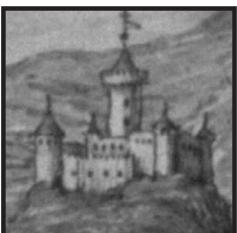
E per'mor que credem que vau era pena, a compdar d'ara te plantejam ua sèria d'activitats que t'ajuden a rebrembar çò qu'as vist ena exposicion e a complementar-la tamb d'autes proposicions que t'amaràn a enténer un shinhau mès era istòria d'aguest país aranés.

Coma as vist, degut as contunhes intencions de conquista des territoris vesins, Aran a agut de defener-se des atacs en tot construir, ath long des sègles, diferents sistèmes de defensa. Ena hilada de naut, n'as bèri exemples. Restaca cada imatge tamb er objècte correspondent dera hilada de baish. Despús, ordena cronologicament es fortificacions, en tot començar pera mès antica e en tot escriuer eth sòn nom ath cant des numeros.

Castèth de Pijoert

Castèth Leon

Castèth d'Arties

Casa Brastet d'Unha

Camin Reiau

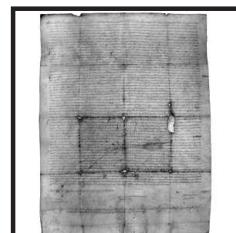
Maçacap

Projectils de bombarda

Estela d'Arties

Querimònia

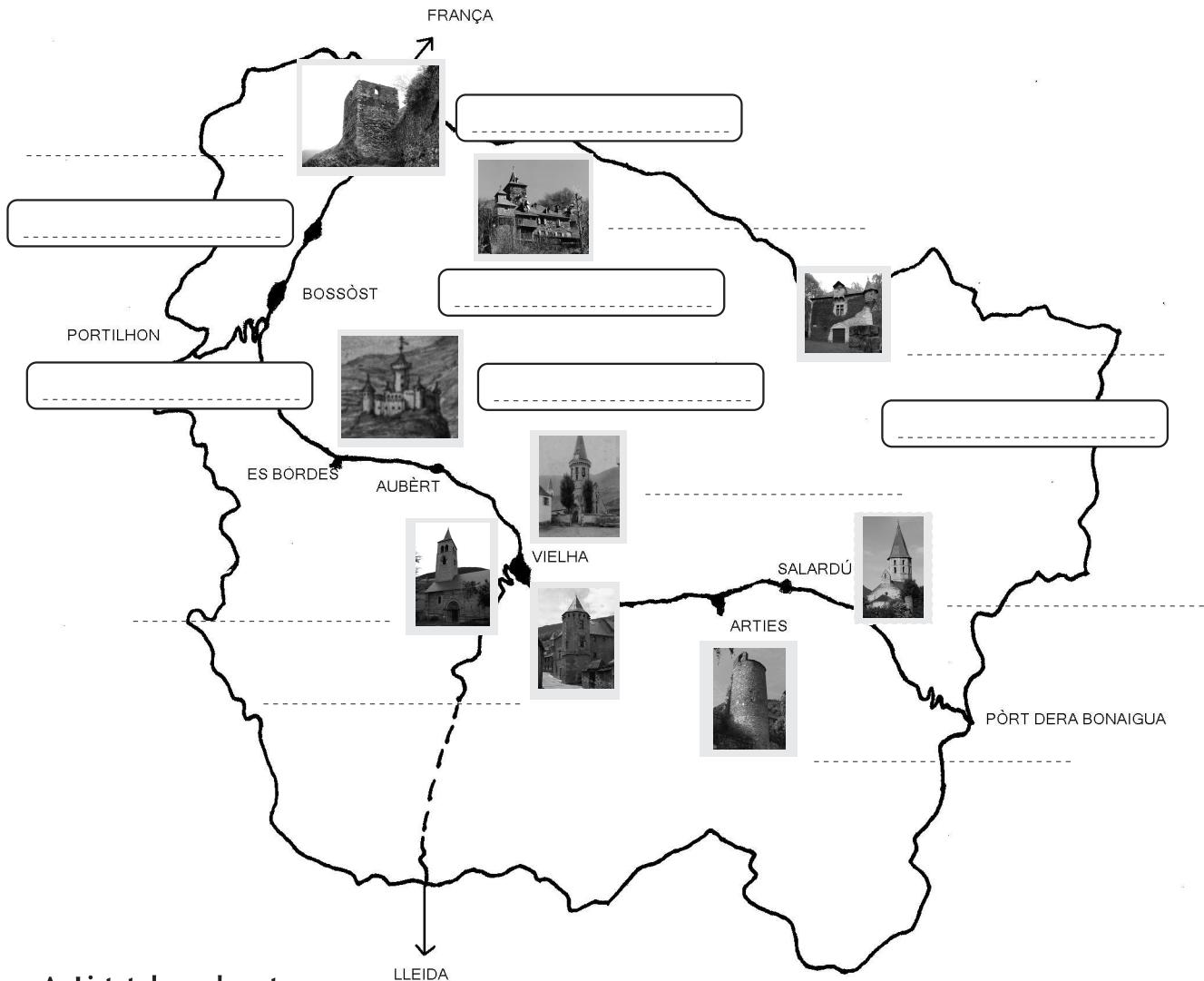
Canon e projectil

1..... 2..... 3.....

4..... 5.....

2

Encara qu'eth feudalisme, coma forma de vassalhatge entre un senhor feudau e es sòns subjèctes, non calhèren guaire en Aran, òc que podem parlar de bèri senhoratges qu'as vist ena exposicion. Plaça en mapa eth nòm des que te senhalam e escriu tanben, eth nòm des edificis qu'aueren foncions de defensa e qu'as en aute listat.

A. Listat de senhoratges:

Gessa, Bausen e Canejan, Bossòst e Sentèths, Les, Pujo.

B. Listat d'edificacions:

Glèisa de sant Fèlix de Vilac, Casa Socasau de Begós, Casa Brastet d'Unha, Tor Martinhon de Vielha, Castèth de Pijoèrt de Les, Castèth Leon d'Es Bòrdès, Glèisa de Sant Andrèu de Salardú, Glèisa de Sant Miquèu de Vielha, Glèisa de Santa Maria d'Arties.

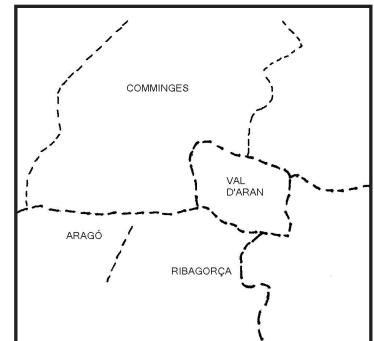
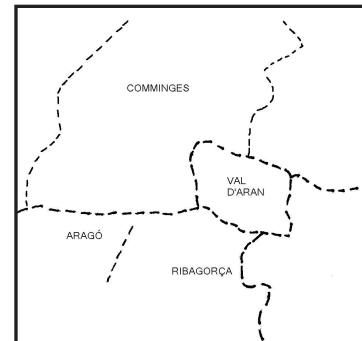
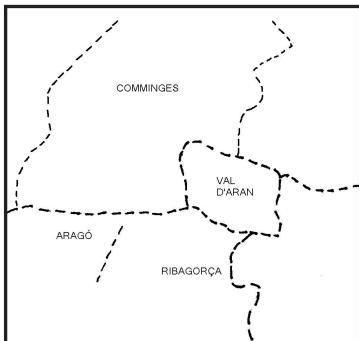
3

Elabòra mapes istòrics, esquèmes e grafics a compdar des hets que te presentam, tamb es simbèus qu'apareishen ara fin.

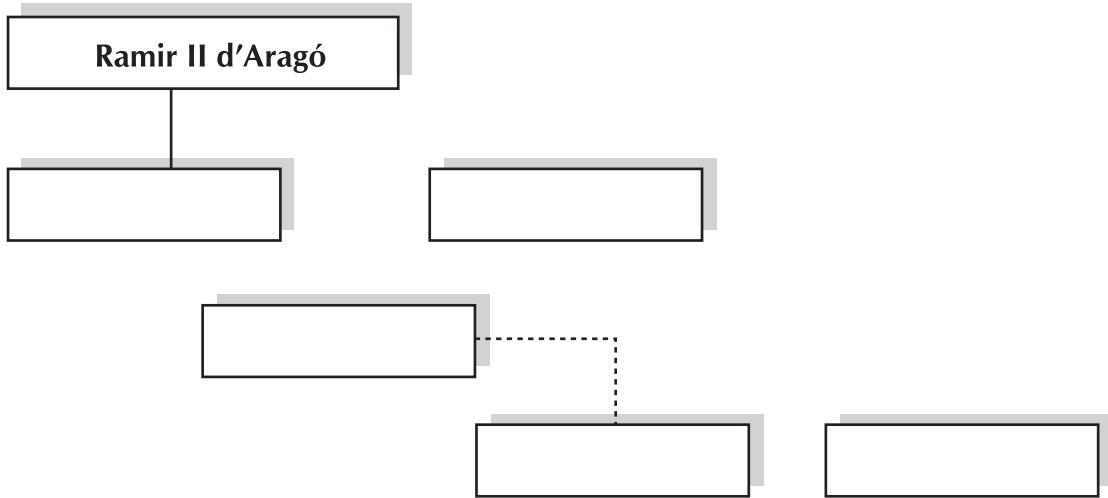
- En s. X, Aran formaua part deth Comtat de Comenges.

- Ara meitat de s. XI, totun, ei balhada en dòt ath rei Ramir I d'Aragon.

- Eth comde Guilhèm II de Ribagorça, sage era aucupacion dera val mès es aranesi lo aucissen en 1017.

- En 1137, era hilha de Ramir II d'Aragon, Peronella, se maride tamb eth comde Ramon Berenguer IV de Barcelona. Aço supause era junhuda de Catalunya e Aragon, atau, Aran ei dominada pera corona catalanoaragonesa. Eth rei Alfons I eth Cast d'Aragon, hilh de Peronella e de Ramon Berenguer IV, maride ara sua cosia Matella tamb eth comde de Bigòrra e li cedís Aran tamb era condicion de èster fidèu ara Corona d'Aragon.

- Mès en 1175, es aranesi demanendeuant des pretensions des diferents territoris vesins e se signe eth Tractat d'.....a cambi de pagar 1.....de horment per huec ath rei d'Aragon.

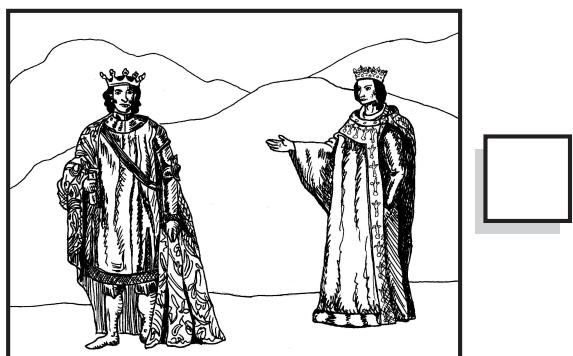
- En 1201, Père I eth Catolic, hilh d'Alfons I, da Aran coma feu ath comde Bernat IV de Comenges que se maride tamb Maria de Montpelhièr. Aguesti se divòrcien, Maria se maride tamb Père I e Aran torné tara corona.

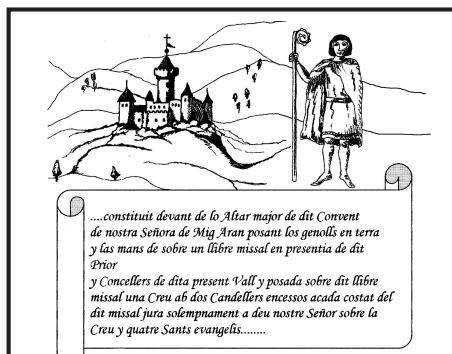
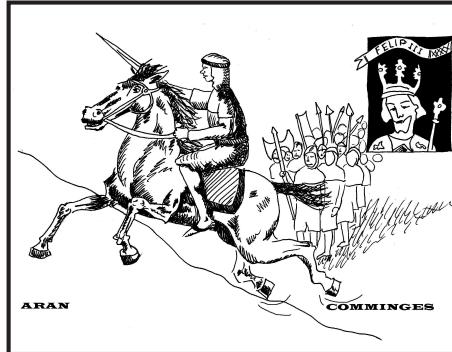

Simbologia:

4

Aguest comic represente ua part dera istòria de Castèth Leon. Hè qu'eth conte age sentit en tot méter es letres des casetons en orde.

5 Com ja deues saber, era institucion eclesiastica tostemp a auut un papèr fondamentau en desenvolapament des hèts istorics de pertot, tanben d'Aran. Era transcendéncia deth sòn poder se manifèste enes hèts que portaràn tara Querimònia. Aciu as un brac raconte des hèts. Complèta es vuets tamb era resposta corrècta (ara fin, as es paraules qu'as de hèr servir):

« Eth 30 d'agost de 1282 eth rei d'Aragon, Père eth Gran envadís Sicília en tot desencadiar un long conflicte tamb França e eth Papat. Eth Papa.....IV excomulgue a....., hèt que li compòrté era despossession des sòns règnes e era concession des madeishi ath rei francés.

Eth bisbe/avesque de....., exòrte as aranesi a liurar Aran as tropes.....d'Eustaquí de Beaumarchais, senescau de..... Es.....non i accedissen en tot respóner qu'eri "non erant de Ispanie" e per tant, non les afècte era excomunio.

En noveme der an.....,envadís Aran en nòm deth rei Felip III de França e l'annexione ara senescalia de Tolosa. Bastís.....

Dotze ans mès tard, tamb eth Tractat d'Anagni, era Corona d'Aragon renóncie as suas pretensions en Sicília e Calàbria e França as suas sus Catalonha e Aragon. Maugrat tot,.....non ei pas retornada en tot allegar que de tostemp a estat de França

En junh der an 1298, Aran ei provisionaument liurada ath rei de Malhòrca, aliat de França, en tot demorar qu'eth Papa.....dirimisque eth litigi sus era possession dera Val d'Aran, aguesta ei liurada en sequèstre ath rei de Malhòrca, aliat de França. Son ans de plets e negociacions diplomatiques, en París, Roma, Avingnon e Vielha.

En agost de 1312 Jaume II d'Aragon artenh eth nomentament d'ua comission mixta, tamb er encargue de cercar testimònies qu'avalen es pretensions d'andues corones. Es delegats de Jaume II e Felip IV de França se tròben en....., a on es declarants testifiquen clarament era relacion d'Aran tamb era corona catalanoaragonesa.

Er an 1313 tamb eth Tractat de....., Felip IV de França restituís era Val d'Aran a Jaume II. Aran retorna Corona..... Eth liurament se hè efectiu eth 17 de.....de 1313.

Eth 22 d'agost der aneth reides dera ciutat de Lleida, autrège ath pòble aranés, amàs e confirmacion des usatges, costums e privilegis qu'auien regit era Val d'Aran des de temps immemoriaus.

Paraules clau: Val d'Aran, Bonifaci, Poissy, Martin IV, 1283, Vielha, Père eth Gran, junhsèga, Castèth Leon, Comenges, d'Aragon, Era Querimònia, Eustaqui de Beaumarchais, aranesi, Jaume II, Tolosa, 1313, Franceses

6

1. Era Querimònia ei un document fòrça singular entà Aran. Eth regim de tributs tipics dera edat mieja, impausat en toti es territoris deth règne a favor deth rei, non a validesa en territori aranés que gaudirà, a trauès dera *Querimònia* d'un grad d'autonomia fòrça privilegiat. Aciu pòs lieger-ne ua part revirada deth latin originau¹, son es capítols I, II i III:

"I. Prumèr concedim e confirmam eth capítol segontes eth quau es òmes dera Val d'Aran possedissen es tèrres, es vinhes, es cases, es casaus e es arbes frutèrs, liures e francs, sense cap usatge ne servitud reiau (...) e que les pòden véner coma pròpries, sense eth requeriment o vènia deth senhor. Conservam, totun, tostemp entà nòs e es nòsti, sus eres eth sextèrc de blat que per cada casa mos an de dar cada an.

II. Tanben concedim eth capítol segontes eth quau an e possedissen es aigües franques e liures, e qu'en eres pòden pescar e bastir mòles e adaigar es prats en comun, sense eth requeriment dera nòsta potestat.

III. Tanben concedim eth capítol segontes eth quau an e possedissen es bòsqui e es sèuves francs e liures, e que deth madeish lòc pòden extrèir era husta, es cabirons entàs tets des cases e tota sòrta de husta entath sòn usatge e era sua conveniència. Tanben pòden caçari ancipits, o esturnids e faucons. E aqueth que prumèr tròbe es nins des nomenadi audèths, pòt cuelher-les des nins quan volgue, coma se siguessen sòns, e vener-les o dar-les a qui volgue. Tanben pòden caçar, enes madeishi bòsqui, ossi, sangliers, cèrvis, e tot auta sòrta de bèsties, e vener-les o dar-les a qui volguen, sense eth requeriment dera nòsta potestat."

Un cop liegut, pòs contestar es següentes preguntes:

✓ **Hè ua lista tamb es privilegis que pòs observar en aguesti tres capítols.**

✓ **Quin ei er impòst qu'òc s'auie de pagar ath rei?**

✓ **Coma se nomenauet?**

✓ **Sabes en qué consistie?**

1. Revirada dera Querimònia extrèt dera 'Catalunya Romànica. El Solsonès i la Vall d'Aran', volum XIII, Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1987.

7

Coma as podut veir ena exposicion, es poblants d'Aran, non sonque bastien castèths entà defener-se des atacs, senon qu'es cases familiares mès poderoses tanben bastien era sua estrategia. Aguestes cases, encara les podem reconéisher per bèri elements practics e characteristics: merlets, hièstres d'arquièra, tors... Cerca bèra ua d'aguestes edificacions e diboisha er element que te sembla mès representatiu. Pòs hèr-lo a compdar d'ua foto o d'un pannèu. Ne sabes díder eth nòm e eth pòble a on se trape?

8

En temps dera Guèrra Civila espanhòla (1936-1939), es tropes deth Generau Franco aucupèren tota Espanha entà impausar era sua dictadura e fòrça gent avec de húger deth país. Er an 1944, des dera termièra tamb França, i avec un assag per part des maquis de reconquerir eth territòri espanhòu en tot entrar per Aran. Eth Generau 'César', que, en realitat, se didie Juan Blázquez Arroyo, neishut en Bossòst, recomanèc era incursion per Aran.

Saberies explicar:

- ✓ **Qué ei ua guèrra civila?**

- ✓ **Qué vò díder dictadura?**

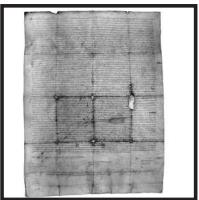
- ✓ **Qui èren es maquis?**

- ✓ **Coneishes bèth país deth mon que patisque, ena actualitat, ua guèrra civila? Quin o quini?**

9

Encara que non auem cap de documentacion sus Aran deth temps que va des s. V ath s. XI, gràcies as estudis d'istoriadors e arqueològs, s'an trobat ena val differenti objèctes que mos an ajudat a conéisher un shinhau mès deth passat aranés, de qui i a viscut e com. Bèri uns d'eri les as vist ena exposicion. Restaca cadun des qu'aciu pòs veir tamb era sua cronologia.

**Edad de Bronce
1500 aC**

s. XIV

s. XV

s. III-IV aC

s. XVIII

s. XV

10

Escuelh era resposta que creigues corrècta entre es diferentes opciones e soslinhar-la:

a. Era cista de Mijaran, qu'ei un sepulcre individuau, date deth:

Bronze Recent (1400-1200 aC) - 1000 aC – Bronze Mieï (1500aC)

b. A qui concedic eth rei Jaume I, er an 1233, eth dret vitalici d'impausar un tribut a Bausen e Canejan?:

Papa Martin IV - Eustaqui de Beaumarchais - Otó de Sambeat

c. Quin rei les eximic de pagar cap aute impòst que non siguesse eth galin reiau?:

Père eth Gran - Jaime II - Felip IV

d. En 1478, Ferran II concedís eth senhoratge de Les e eth títol de Baron de Les a:

Guilhèm de Castellnou - Benet Marco - Alfons eth Batalhador

e. Quan eth Castèth de Pijoèrt ei cremat, era naua residéncia deth baron de Les serà nomenada Era Baronia e se bastís ath cant de:

era capèla de Sant Cristau - capèla de Sant Blai - Plaça deth Haro

f. Er autrejament dera Querimònia avec lòc er an:

1283 – 1615 - 1313

g. Era sedençada deth governador reiau ère en:

Fòrt dera Libertat en Vielha - Casteràs en Bossòst - Castèth Leon en Es Bòrdes

h. Eth jutge qu'impartie justícia en Castèth Leon, ac hège:

toti es diuendres en castèth e 3 viatges per setmana en Vielha - 3 viatges per setmana en castèth - cada diuendres en Vielha

i. Castèth Leon siguec bastit er an 1283 peth senescau de Tolosa que se didie:

Guilhèm de Castellnou - Francisco de Zamora - Eustaqui de Beaumarchais

j. E siguec destruït en 1719 per tropes:

catalanes – franceses - aragoneses

k. De castèths de defensa tamb tor campanar n'i auie en:

Vielha – Salardú – Arties - Vilac

l. Ath torn dera glèisa de Vielha i auie:

un poblat de cases de palha - un varat e d'autes dependéncies tamb personau, bens e armes, mur e tor – ua granja entà neurir es soldats

m. Es castèths de Vielha, Salardú e Arties:

encara se tròben en perfècte estat - sigueren des hèti durant era Guèrra des Segadors (1640-1652) - eth Generau Franco les des heiguec pendent era Guèrra Civila espanyola

n. Es edificis civius, era màger part construïts entre es sègles XV e XVI, presenten bèri elements caracteristics com ara:

varats - hièstres d'arquièra - campanaus – tors - maçacap

o. Eth XVIII siguec un siècle de patz, mès en XIX auec lòc era aucupacion napoleonica dera peninsula Iberica, era quau supausarà era bastida d'un nau punt de defensa:

eth Fòrt dera Sainte Croix des francesi - eth Fòrt dera Sainte Croix des aranesi - eth Castèth de Gessa

p. Tanben se patic era Prumèra Guèrra Carlista (1833-1840) que supausèc era bastida deth Fòrt dera Libertat:

En tot lheuar ua muralha en Gausac – en tot profitar es rèstes deth Fòrt dera Sainte Croix - ath cant dera glèisa de Betren

q. Era invasion des maquis passèc eth mes d'octobre der an:

1936 – 1944 - 1919

r. I auec combats en:

Les – Canejan – Mont – Escunhau – Bossòst – Bagèrgue – Casau - Es Bòrdes – Vilac – Unha - Salardú

s. Franco, entà empachar naui assags de penetracion, pòrte tara val 6000 efectius entre:

militars – mètges - guàrdia civila – professors – jutges - policies

Enquia ara, auem vist qu'es protagonistes dera istòria an estat òmes. Què passau donques, tamb es hemnes durant toti aguesti sègles? Lieg tamb atencion eth tèxte seguent:

"Entà mantier-les aluenhades deth poder e era influéncia, an estat reprimides e s'a obviat tot aquerò qu'an hèt tanben, pera istòria. Era Istòria a estat escrita per òmes sus es gèstes des òmes. Ena edat mieja, es hemnes auien plant difícil er accès ara cultura, inclús les ère proïbit en bèri tractats escrits pera aristocràcia e eth clergue.

Es hemnes sajauen de rebellar-se contra era misogynia imperanta e ena baisha edat mieja, en s. XIV, neishec en França, un movement intellectuaui, era "Querelle des femmes", tamb dues famoses pensadores Christine de Pizan e Teresa de Cartagena. Mès ja, des dera fin deth s. XII, trapam un aute exemple dera luta entà trobar eth sòn lòc ena istòria, enes trobairitz (trobadores), poetesses d'Occitània. Aciu auetz ua pèça dera nomentada Comtessa de Die:

*" Voldria tenir el meu cavaller
una nit, nu en els meus braços
i que ell es tingués per feliç
només que jo li fes de coixí.
Li dono el meu cor, el meu amor,
el meu judici, els meus ulls
i la meva vida.
Bell amic, amable i bo.
quan us tindré en el meu poder?
I que jagués amb vos un vespre
i que us donés un bes amorós.
Sapigueu que tindria gran desig
que us tingués en lloc de marit,
només que m'haguéssiu concedit
de fer tota això que jo voldria."*

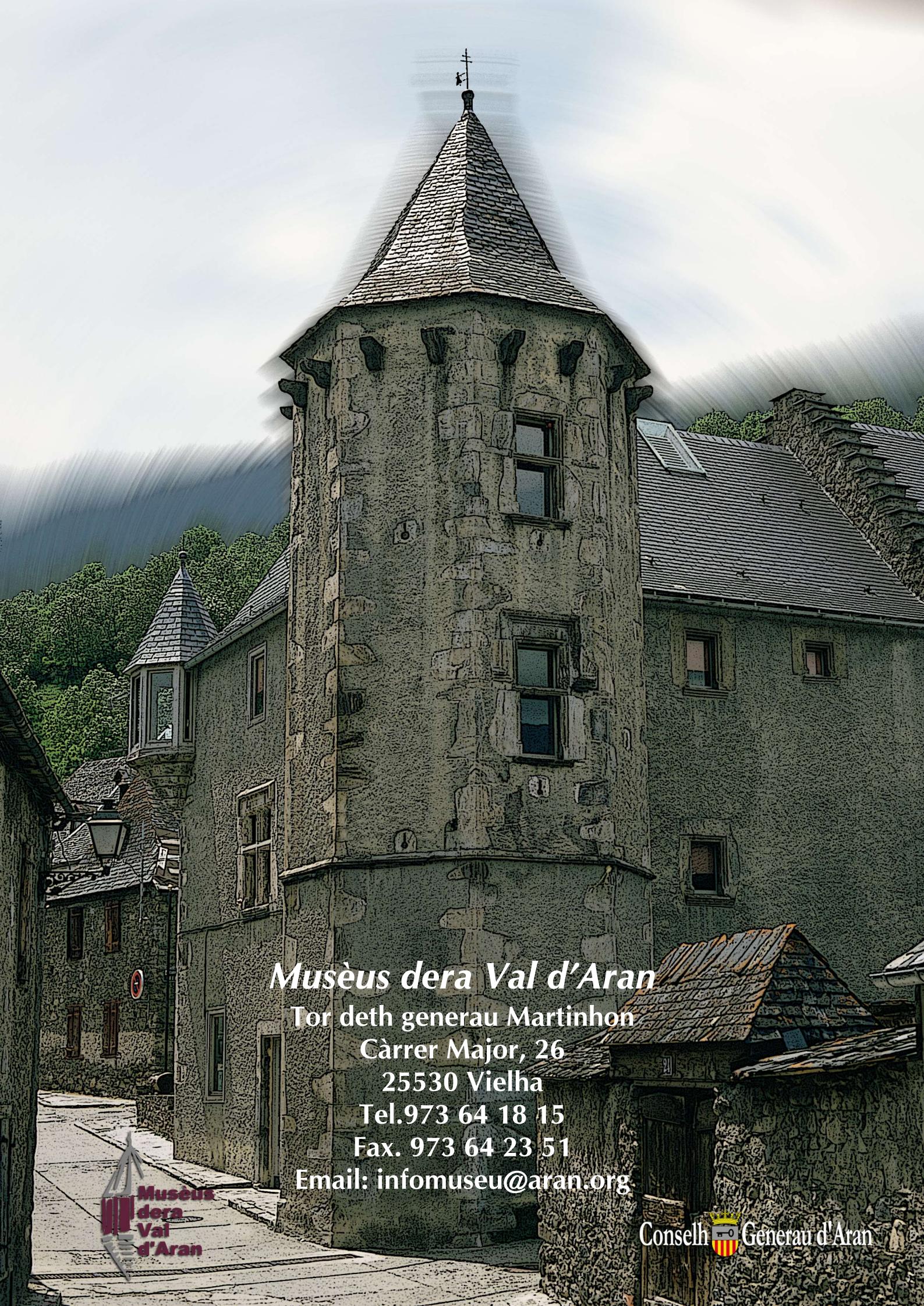
- ✓ **¿Crees que la situación de la mujer es muy distinta en la actualidad? Penses qu'era situacion dera hemna ei fòrça diferente ena actualitat?**
-
-
-

- ✓ **Guairi libres escrits per hemnes as liejut?**
-

- ✓ **Quines pintores coneishes de tota era istòria dera pintura?**
-

- ✓ **Guaires presidentes de païsi de tot eth mon pòs nomenatar?**
-

Musèus dera Val d'Aran

Tor deth generau Martinhon

Càrrer Major, 26

25530 Vielha

Tel. 973 64 18 15

Fax. 973 64 23 51

Email: infomuseu@aran.org

